

Vägivalla kogemise uuring 2021

Virve Kass

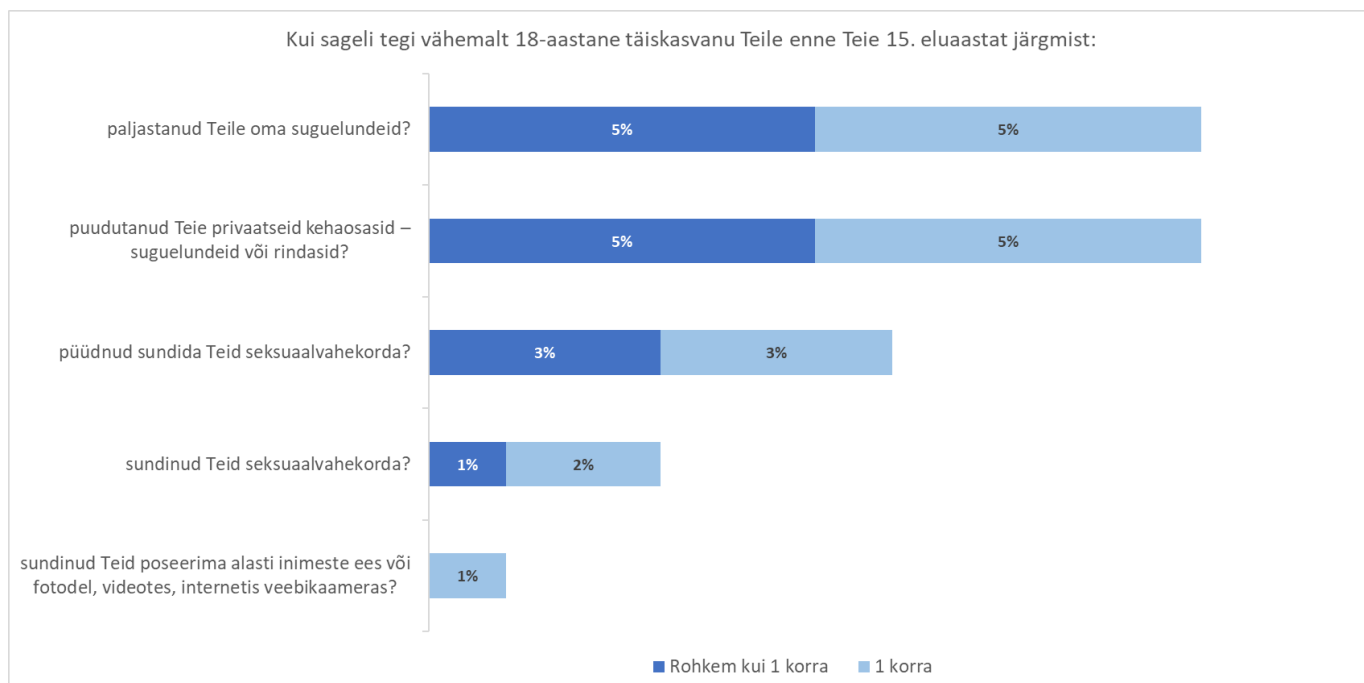
Sissejuhatus

Aprillis 2021 viis Norstat Sotsiaalkindlustusameti tellimusel läbi veebiküsitluse kaardistamaks inimeste kogemusi ja hoiakuid vägivalla osas ning COVID-19 tingitud eriolukorra mõju paarisuhetele.

Ajavahemikul 13.04.2021-30.04.2021 vastas veebi teel küsitlusele 2050 vastajat vanuses 15-74. Valim oli esinduslik soo, vanuse, rahvuse ja piirkonna lõikes.

Lapsepõlves kogetud seksuaalne väärkohtlemine, mille pani toime täiskasvanu

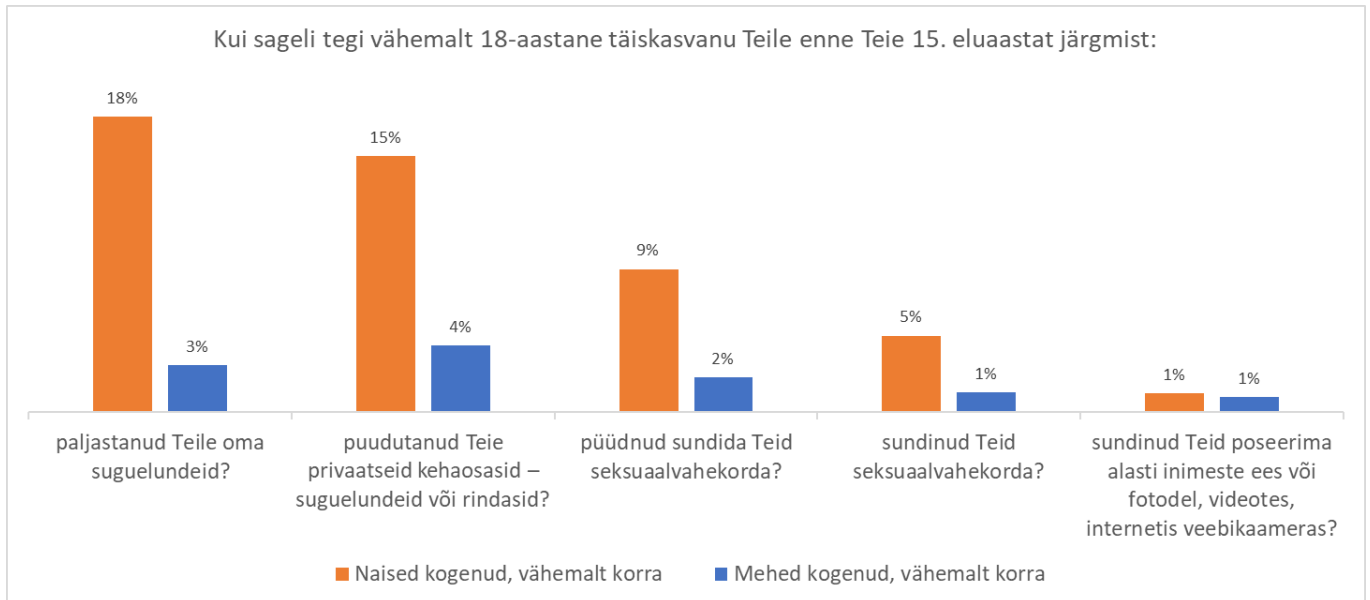
Iga kuues vastanu (17%) oli kogenud enne 15. eluaastat täiskasvanu poolt mingis vormis seksuaalset väärkohtlemist (joonis 1). Kõige sagedamini oli kogetud seda, et täiskasvanu paljastab oma suguelundeid (10%) või puudutab lapse suguelundeid või rindu (10%). Vägistamiskatset oli kogenud 6% ja vägistamist 3%. Pooled neist, kes olid kogenud seksuaalset väärkohtlemist, olid kogenud seda korduvalt.

Joonis 1. Enne 15. eluaastat täiskasvanu poolt toime pandud seksuaalne väärkohtlemine.

Naised olid meestest oluliselt sagedamini kogenud täiskasvanu poolt lapsepõlves seksuaalset väärkohtlemist (joonis 2). Erinevused tulid esile kõigi väidete lõikes. Näiteks märkis 18%

naistest, et täiskasvanu oli lapsena neile oma suguelundeid paljastanud. Sama kogemust märkis vaid 3% meestest. Sunnitud seksuaalvahekorda oli kogenud 5% tüdrukutest ja 1% poistest. Seega satuvad nii mittekontaktse kui ka kontaktse seksuaalse väärkohtlemise ohvriks sagedamini tüdrukud.

Joonis 2. Enne 15. eluaastat kogetud täiskasvanu toime pandud seksuaalne väärkohtlemine soo lõikes.

Kõigilt vastanutelt, kes märkisid, et olid kogenud väärkohtlemist, paluti iga kogetud liigi osas valida, kes väärkohtlemise toime pani. Kui vastanu oli kogenud väärkohtlemist mitmel korral paluti tal märkida kõik inimesed, kes tegu toime panid. Tabelis 1 on toodud tegude lõikes toimepanijad. Selgelt tuleb esile, et toimepanijateks on enamikel juhtudel mehed. Samuti on kõigi liikide puhul sagedamini toimepanijaks mittepereliige.

Tabel 1. Lapse vastu suunatud seksuaalse väärkohtlemise toimepanija

Teo toimepanija	paljastanud Teile oma suguelundeid ?	sundinud Teid poseerima alasti inimeste ees või fotodel, videotes, internetis veebikaameras?	puudutanud Teie privaatseid kehaosasid – suguelundeid või rindasid?	püüdnud sundida Teid seksuaalvahekorda?	sundinud Teid seksuaalvahekorda?
Võõras meessoost inimene	72%	67%	38%	40%	37%

Meessoost tuttav (sõber, naaber, vanemate töökaaslane jne)	12%	5%	31%	43%	40%
Meessoost lähisugulane (onu, vanaisa, täiskasvanud vend jms)	10%	5%	15%	10%	17%
Isa	6%	5%	6%	5%	5%
Ema	4%	5%	3%	1%	2%
Kasuisa	4%	10%	5%	5%	10%
Naissoost lähisugulane (tädi, vanaema, täiskasvanud õde jms)	3%	0%	1%	2%	2%
Meessoost õpetaja, treener või arst	2%	10%	5%	4%	5%
Võõras naissoost inimene	2%	5%	1%	3%	3%
Naissoost tuttav (sõber, naaber, vanemate töökaaslane jne)	2%	0%	1%	0%	2%
Naissoost õpetaja, treener või arst	0%	0%	2%	0%	0%
Kasuema	0%	0%	0%	0%	0%

Iga kogemuse kohta paluti vastanutel ka märkida, kas nad rääkisid juhtunust kellelegi lapsena ja kas nad on juhtunust kõnelenud täiskasvanuna. Lapsena vägistamist kogenutest 60% ei rääkinud lapsena sellest kellelegi ning suur osa neist ei ole ka täiskasvanuna toimunust kellelegi rääkinud. Siiski on toimunud täiskasvanuna jaganud 40% nendest, kes lapsena kellelegi ei kõnelenud, sh 6% on pöördunud mõne spetsialisti poole. Kõige sagedamini on täiskasvanuna räägitud juhtunust lähedasele või mõnele tuttavale.

Ploki lõpus uurisime, kui palju mõjutab juhtunu vastanuid täna. Mida tõsisem oli kogetu, seda enam inimesi tundis, et juhtunu mõjutab neid ka täna. Lapseeas vägistamist kogenutest 83% leidis, et kogetud väärkohtlemine mõjutab neid täna. Kommentaarides toodi välja raskusi meessoost täiskasvanute usaldamisel, intiimsuhete loomisel ja probleeme vaimse tervisega (nt depressioon ja ärevushäired). Paljud vastasid ka, et ei soovi juhtunut meenutada, sest see on nende jaoks valus.

„Lapsepõlves läbielatud vägivald mõjutab väga oma enda lapse kasvatamist ja suurendab hirmusid meessoost tuttavate pärast. Kahjuks ei

*usalda peaaegu ühtegi meessoost inimest oma tütreka kahekesi jääma peale
isa ja isapoolse vanaisa.“*

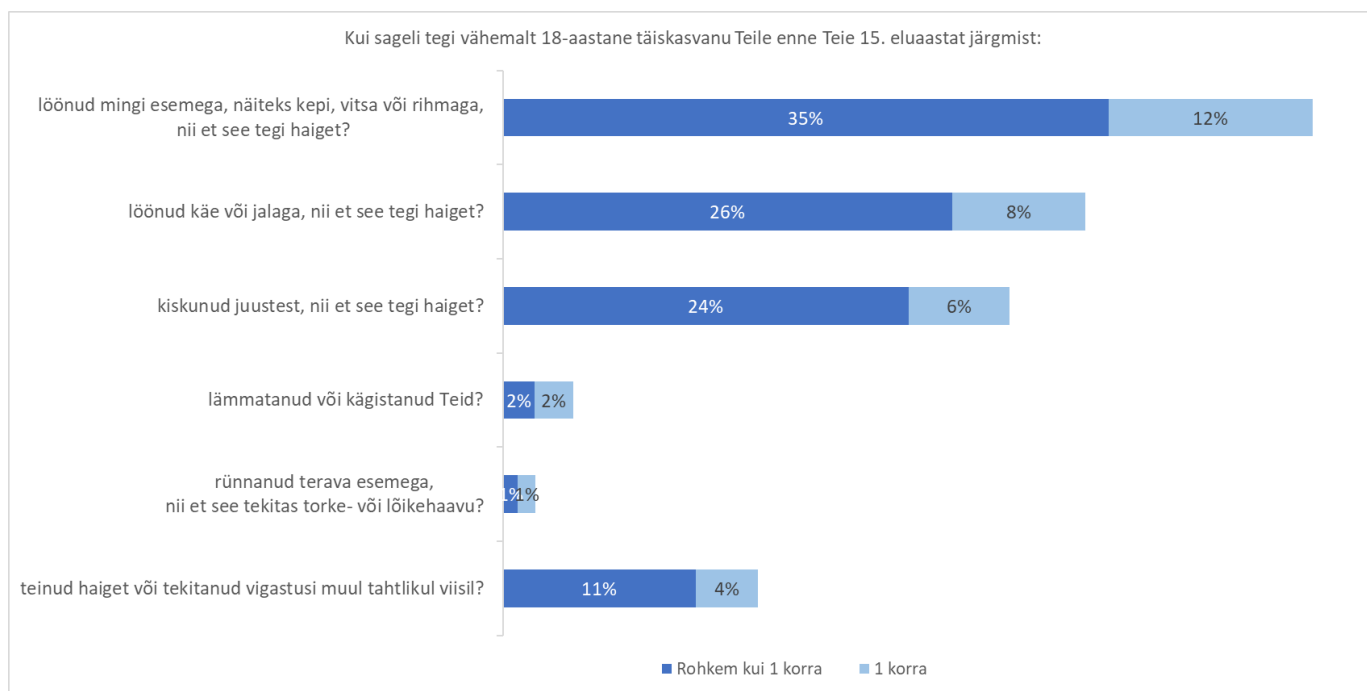
„Depressioon ning apaatsus ümbritseva suhtes.“

„Ei suuda luua suhet, ei usalda mehi, ei lase endale lähedale.“

Lapseeas kogetud seksuaalne väärkohtlemine on väga varjatud ning võib mõjutada inimese elu pikalt.

Lapsepõlves kogetud füüsiline vägivald, mille pani toime täiskasvanu

59% inimestest oli lapsena kogenud vähemalt üht täiskasvanu poolt toime pandud füüsilist vägivalda (joonis 3). Kõige sagedamini oli kogetud esemega löömist, sh 12% inimestest oli kogenud seda korra ja 35% inimestest korduvalt. Järgnesid käe või jalaga löömine ja juustest kiskumine.

Joonis 3. Enne 15. eluaastat täiskasvanu poolt toime pandud füüsiline väärkohtlemine.

Kommentaariesid tõid vastanud välja, et nende ajal oli normiks laste füüsiline karistamine. Samas oli ka mitmeid vastanuid, kelle jaoks kogetu oli jätanud tugeva jälje – tavaliselt kirjeldasid need vastanud korduvat ja raskete tagajärgedega füüsilist vägivalda. Isegi kui füüsilist vägivalda peeti normaalseks karistuspraktikaks oma lapsepõlves, siis mitmed vastajad rõhutasid, et nad enda lapsi kasvatades füüsilist karistamist ei kasutaks.

„Eks see oli karistus ka lolluste eest mis lapsena korraldasin ja siis oli karistus loomulik rihma näol, samas ma ise kasutaks vanemana teistsugust kasvatusmeetodit.“

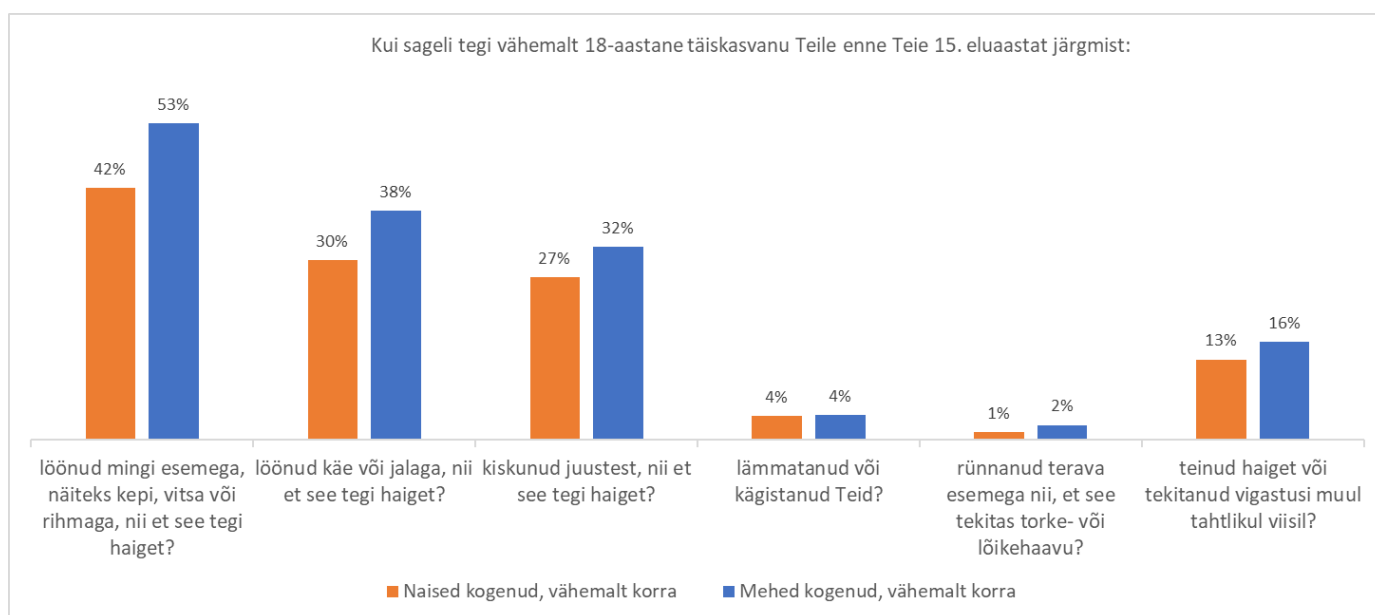
„Tegemist on olnud lapsepõlves mingi nn pahanduse või halva käitumise eest karistusena. Ei saanud sellest jäävaid traumasid.“

„Ma ei pea vägivaldaks seda, et lapsepõlves karistasid vanemad mind rihmaga.“

„Olen üsna kindel, et minu (diagnoositud) ärevushäire ja depressiooni tekkes on vähemalt osaliselt süüdi lapsepõlves kogetud vägivald, iga karjumine ja vägivalda pealt nägemine või kuulmine tekitab minus suurt paanikat.“

„Ema poolne peksmine on mind muutnud ebakindlaks ja tekitanud depressiooni. Olen korduvalt tahtnud surra.“

Kui seksuaalset väärkohtlemist olid lapseas kogenud sagedamini tüdrukud, siis füüsilist vägivalda olid poisid tüdrukutest sagedamini kogenud (joonis 4).

Joonis 4. Enne 15. eluaastat kogetud täiskasvanu toime pandud füüsiline väärkohtlemine soo lõikes.

Kõigilt vastanutelt, kes märkisid, et olid kogenud väärkohtlemist, paluti iga kogetud liigi osas valida, kes väärkohtlemise toime pani. Kui vastanu oli kogenud väärkohtlemist mitmel korral paluti tal märkida kõik inimesed, kes tegu toime panid. Tabelis 2 on toodud tegude lõikes toimepanijad. Kõige sagedamini olid toimepanijateks lapsevanemad – ligi pooled vastanud, kes

olid kogunud juustest kiskumist, jala/käega löömist või esemega löömist märkisid toimepanijaks ema. Ligi viiendik vastanutest oli kogunud füüsilist vägivalda ka õpetaja või treeneri poolt – kõige sagedamini juustest kiskumist. Liikide lõikes eristusid terava esemega ründamine ja lämmatamine, mille toimepanijateks märgiti kõige sagedamini võõras meessoost inimene või mittepereliikmest meessoost tuttav.

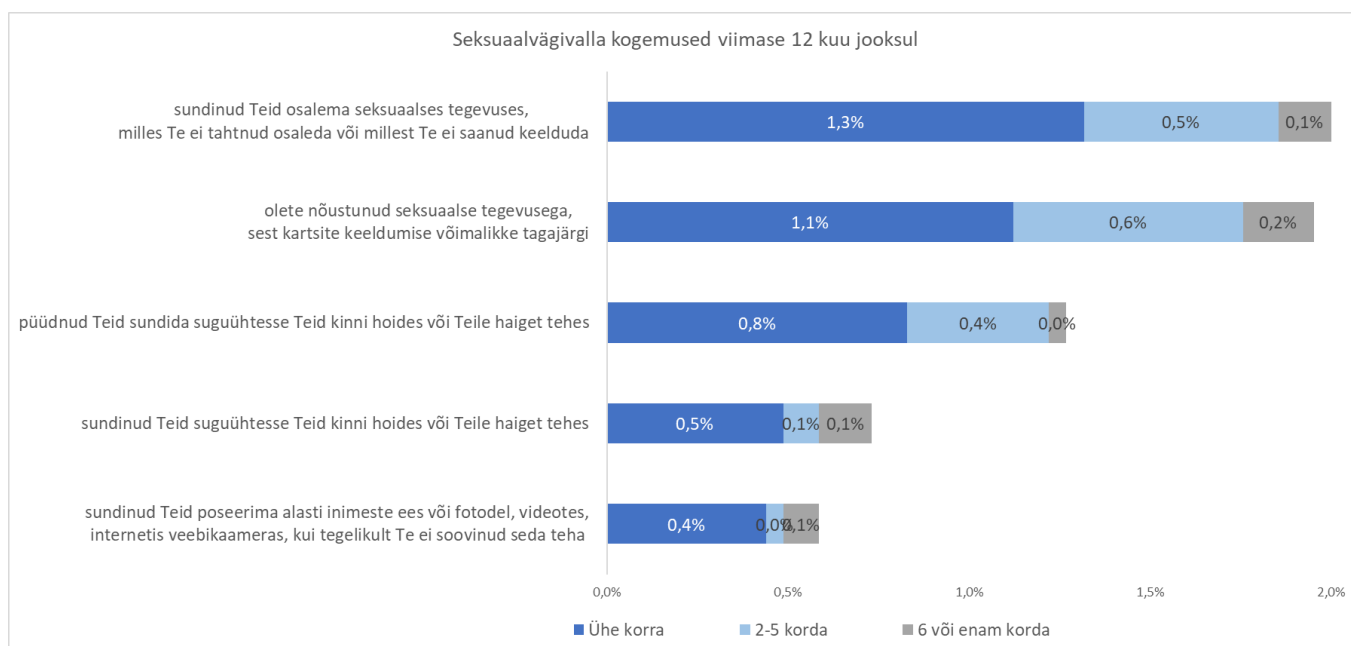
Tabel 2. Lapse vastu suunatud füüsilise väärkohtlemise toimepanija

Teo toimepanija	kiskunud juustest, nii et see tegi haiget?	löönud käe või jalaga, nii et see tegi haiget?	löönud mingi esemega, näiteks kepi, vitsa või rihmaga, nii et see tegi haiget?	rünnanud terava esemega nii, et see tekitas torke- või löikehaavu?	lämmatanud või kägistanud Teid?
Ema	50%	40%	51%	5%	5%
Isa	34%	36%	51%	8%	17%
Naissoost õpetaja, treener või arst	18%	4%	3%	0%	1%
Naissoost lähisugulane (tädi, vanaema, täiskasvanud õde jms)	14%	8%	8%	5%	1%
Meessoost õpetaja, treener või arst	7%	6%	2%	0%	2%
Meessoost lähisugulane (onu, vanaisa, täiskasvanud vend jms)	7%	9%	6%	5%	11%
Meessoost tuttav (sõber, naaber, vanemate töökaaslane jne)	6%	10%	3%	31%	27%
Võõras meessoost inimene	5%	17%	4%	38%	19%
Kasuisa	5%	7%	5%	10%	14%
Võõras naissoost inimene	5%	2%	1%	3%	5%

Naissoost tuttav (sõber, naaber, vanemate töökaaslane jne)	3%	3%	1%	3%	8%
Kasuema	0%	0%	0%	0%	0%

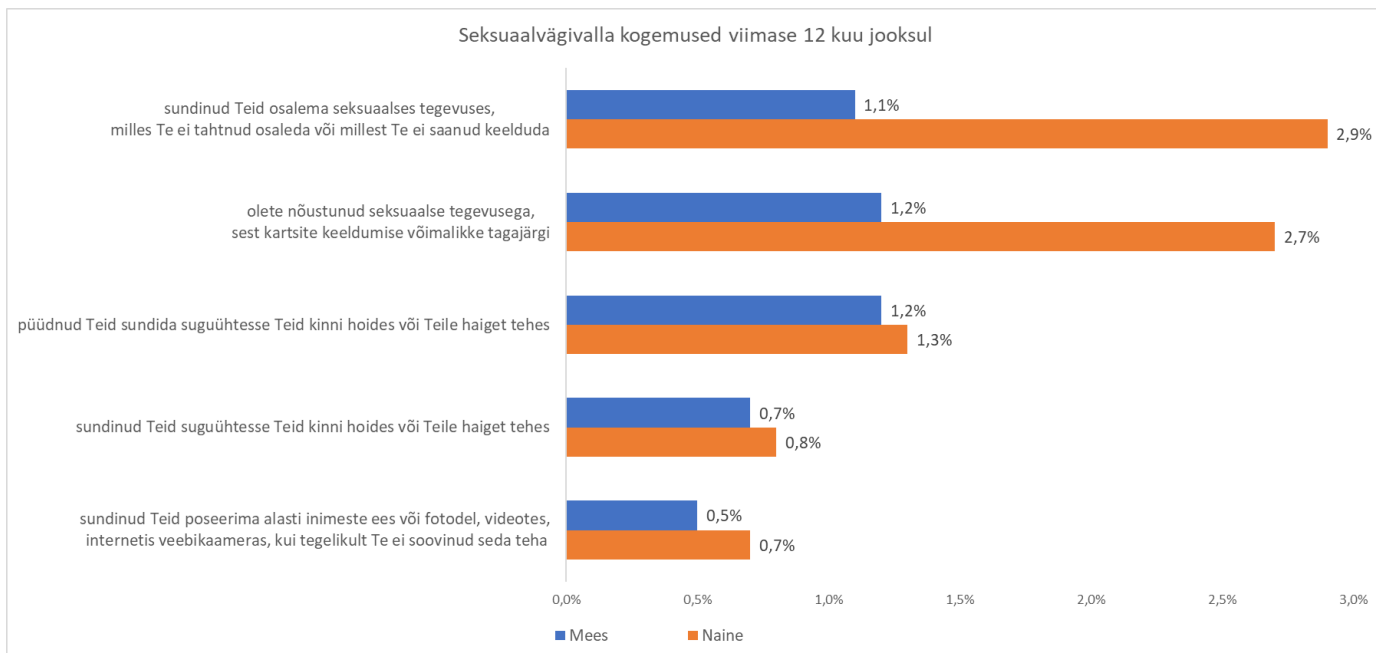
Viimase aasta jooksul kogetud seksuaalvägivald

Vastajatelt uuriti viie väite kaudu eelmise aasta jooksul kogetud seksuaalvägivalla kohta. Vähemalt üht tüüpi seksuaalvägivaldada oli viimase 12 kuu jooksul kogunud ligi 4% inimestest, sh umbes 2% on kogunud seksuaalvägivaldada korduvalt. Kõige sagedamini oli kogetud sundi seksuaalsele tegevusele või nõustunud seksuaalse tegevusega hirmust võimalike tagajärgede ees (joonis 5).

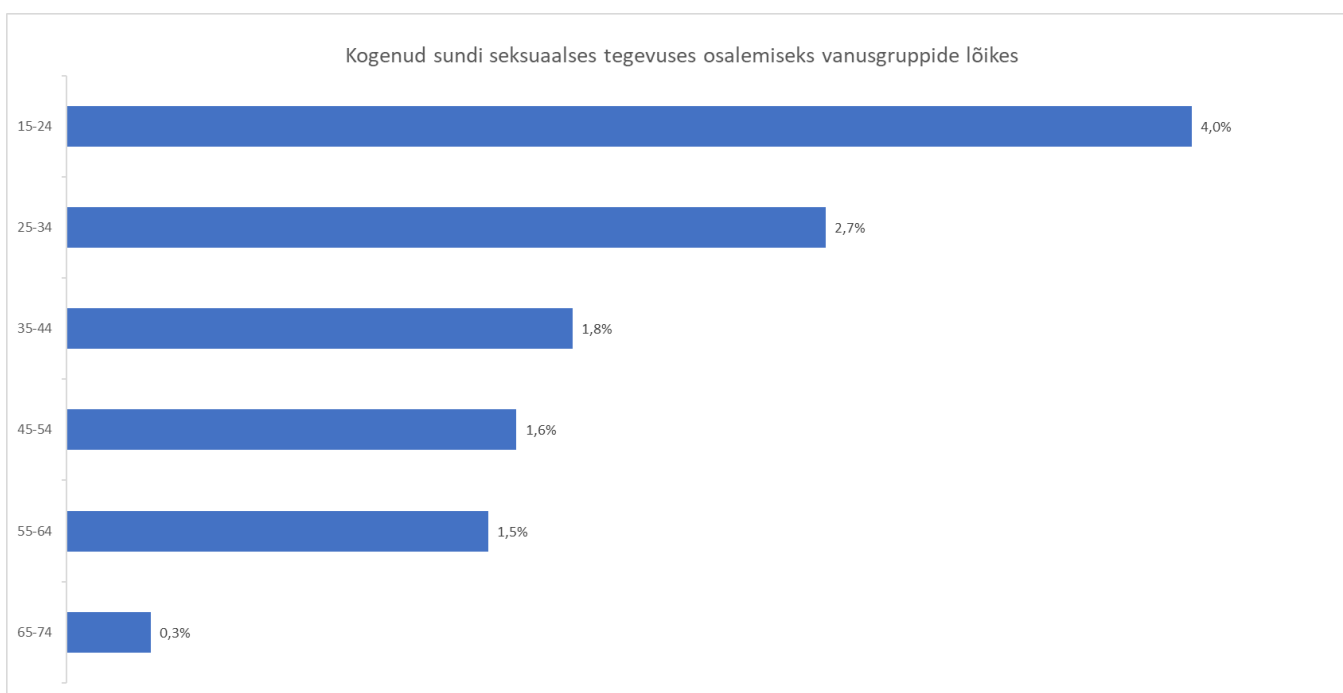
Joonis 5. Seksuaalvägivalla kogemused viimase 12 kuu jooksul

Seksuaalvägivaldada olid kogunud nii naised kui ka mehed, kuid naiste seas oli kogunud veidi rohkem (joonis 6). Suurimad olid erinevused väidete puhul, mis käsitlesid sundi seksuaalsele tegevusele ja nõustumist seksuaalse tegevusega hirmuga tagajärgede ees.

Joonis 6. Seksuaalvägivalda kogemused viimase 12 kuu jooksul meeste ja naiste seas

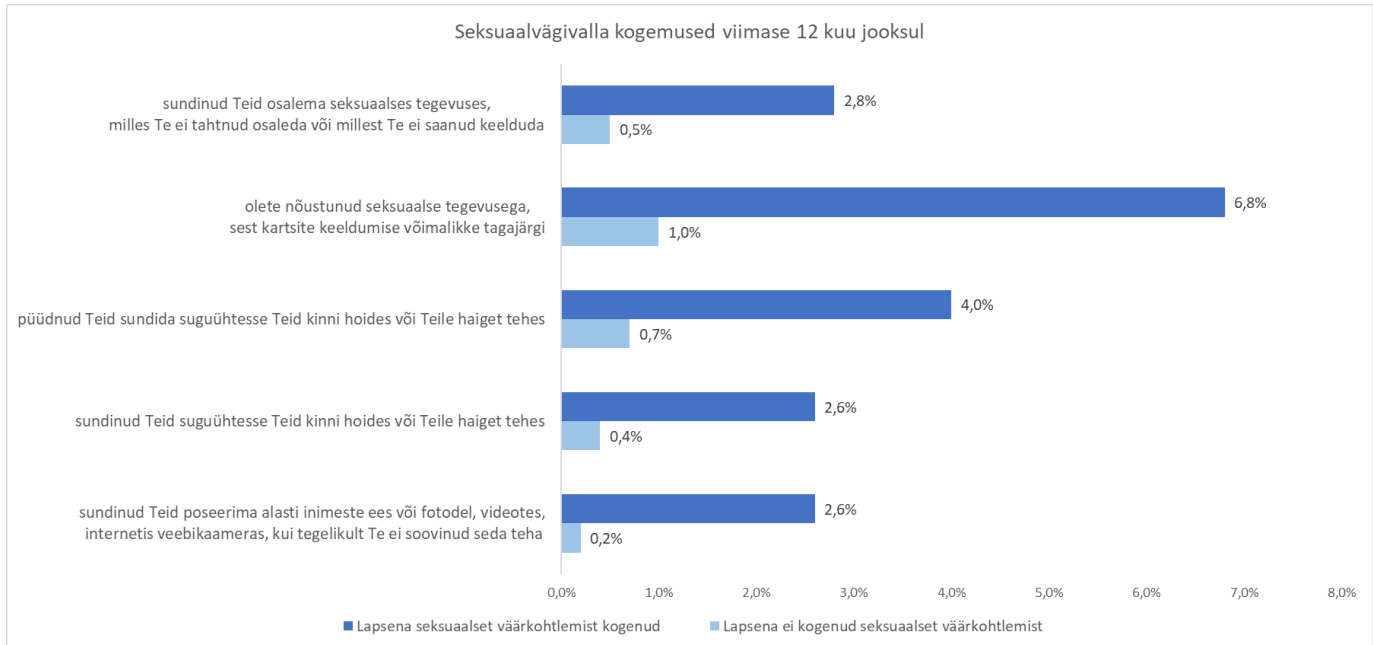
Seksuaalvägivalda olid sagedamini kogunud nooremad vastajad (joonis 7). Neli protsenti 15-24-aastastest oli kogunud sündi seksuaalses tegevuses osalemiseks.

Joonis 7. Kogunud sündi seksuaalses tegevuses osalemiseks vanusgruppide lõikes

Inimesed, kes olid kogunud lapsena seksuaalset väärkohtlemist, olid seksuaalvägivalda kogunud sagedamini viimase aasta jooksul (joonis 8). Suurim oli erinevus kahe grupi vahel

väite puhul „olete nõustunud seksuaalse tegevusega, sest kartsite keeldumise võimalikke tagajärgi“. Ka rahvusvahelised uuringud on varem leidnud seose lapseas ja täiskasvanueas kogetud seksuaalse väärkohtlemise vahel¹. Seose põhjendamisel on leitud seos häbitunde, alkoholi kuritarvitamise ja ennast süüdistava suhtumise vahel, mis suurendavad tõenäosust täiskasvanuna seksuaalvägivalda ohvriks langeda.

Joonis 8. Seksuaalvägivalda kogemused viimase 12 kuu jooksul ja lapseas kogetud seksuaalne väärkohtlemine

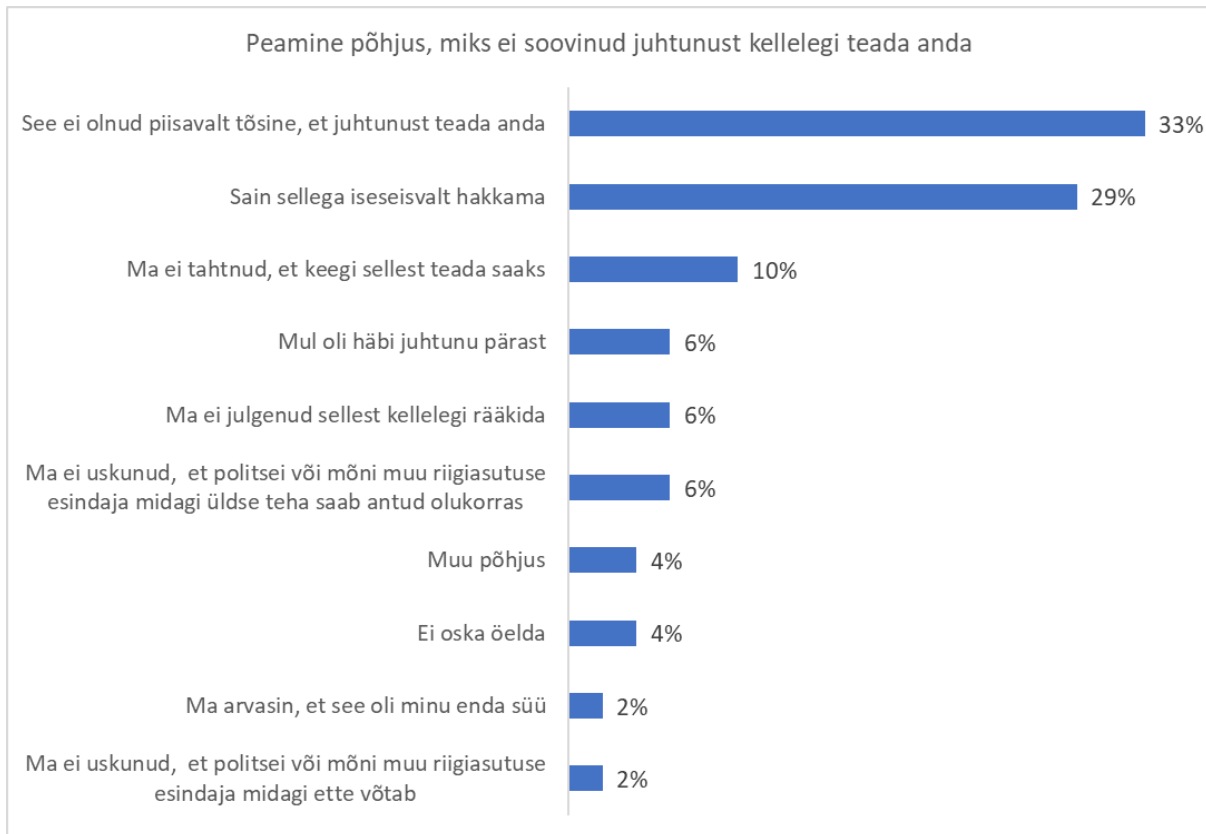
Vastanutel, kes olid kogunud vähemalt üht liiki seksuaalvägivalda, paluti märkida, kes oli viimasel korral teo toimepanijaks. Nii mehed kui ka naised olid kõige sagedamini kogunud praeguse partneri poolt toime pandud seksuaalvägivalda – neljandik vastanutest märkis toimepanijaks praeguse partneri (tabel 3). Seksuaalvägivalda kogunud naistest 23% märkis toimepanijaks endise elukaaslase ja 19% võõra inimese. Mehed märkisid sagedamini toimepanijaks tuttava (21% seksuaalvägivalda kogunud meestest).

¹ Tapin. Survivors of Child Sexual Abuse and Predictors of Adult Re-Victimization in the United States. International Journal of Clinical Justice Sciences, Vol 9 Issue I. January-June 2014

Tabel 3. Seksuaalvägivalda toimepanija

Palun märkige, kes oli antud olukorras toimepanija või kui seda juhtus korduvalt, siis kes oli kõige viimasel korral selle toimepanijaks?	Mehed	Naised
Praegune partner (abikaasa, elukaaslane)	25%	25%
Endine partner (endine abikaasa või elukaaslane)	13%	23%
Võõras	13%	19%
Tuttav	21%	13%
Sõber	13%	12%
Perekonnaliige või lähisugulane	0%	4%
Ei oska öelda	17%	4%

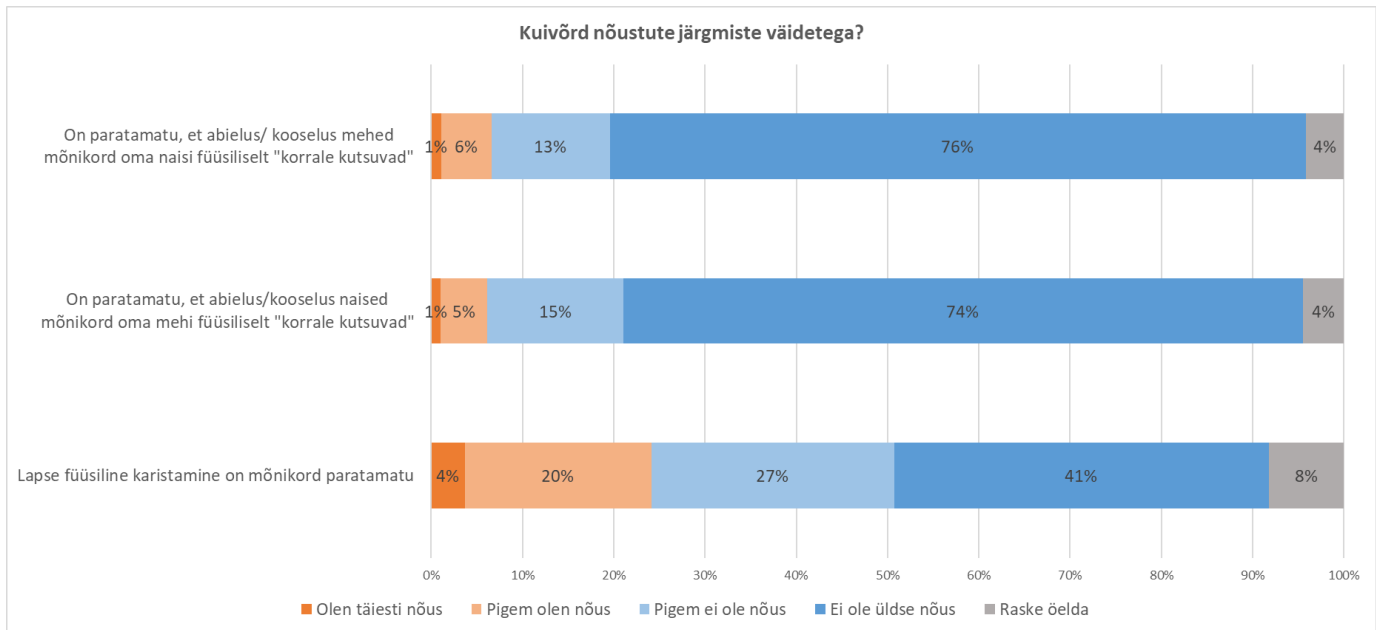
Enamik (68%) viimase aasta jooksul seksuaalvägivalda kogenutest ei rääkinud toimunust kellelegi. Kõige sagedamini räägiti juhtunust sõbrale (ligi viiendik oli sõbrale rääkinud). Vastanutest 10% oli pöördunud mõne spetsialisti poole – kõige sagedamini politseisse, aga ka arsti või ohvriabitöötaja poole. Toimunust mitterääkimise peamise põhjusena toodi kõige sagedamini välja, et juhtunu polnud piisavalt tõsine (33%) või saadi sellega iseseisvalt hakkama (29%). Samas olid takistuseks ka hirm, et keegi saab teada, või häbi juhtunu pärast (joonis 9).

Joonis 9. Peamised põhjused, miks inimesed ei andnud kogetud seksuaalvägivallast teada.

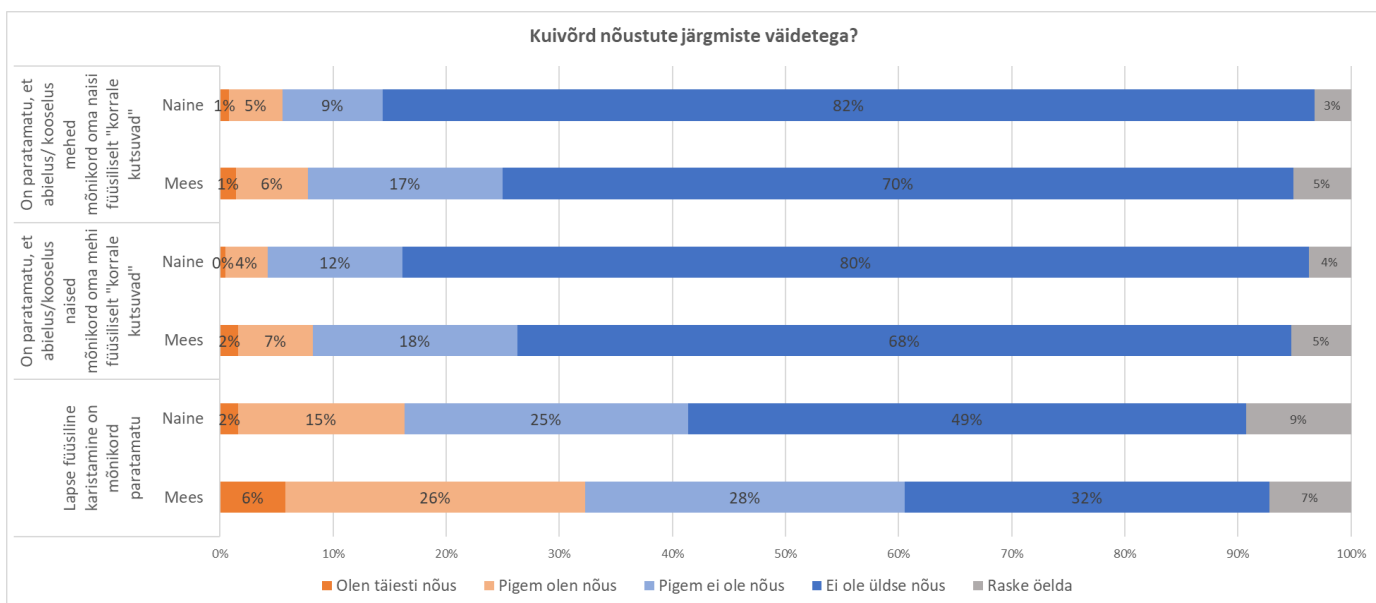
Suhtumine vägivalda

Vastajatel paluti hinnata vägivaldse käitumise paratamatust kolme väite kaudu. Vastustest tuli esile, et laste vastu toime pandud vägivalda näeb suurem hulk inimesi paratamatusena kui partneritevahelist vägivalda (joonis 10) – 24% vastajatest nõustus väitega, et laste füüsiline karistamine on mõnikord paratamatu. Samas nägi partneritevahelist füüsilist vägivalda paratamatusena vaid 7% vastanutest. Rõõmustav on, et enamik inimesi ei pea vägivalda suhetes paratamatuks. Siiski on vaja veel täiendavalt pingutada, et inimesed mõistaksid laste füüsilise karistamise kahjulikku mõju lastele.

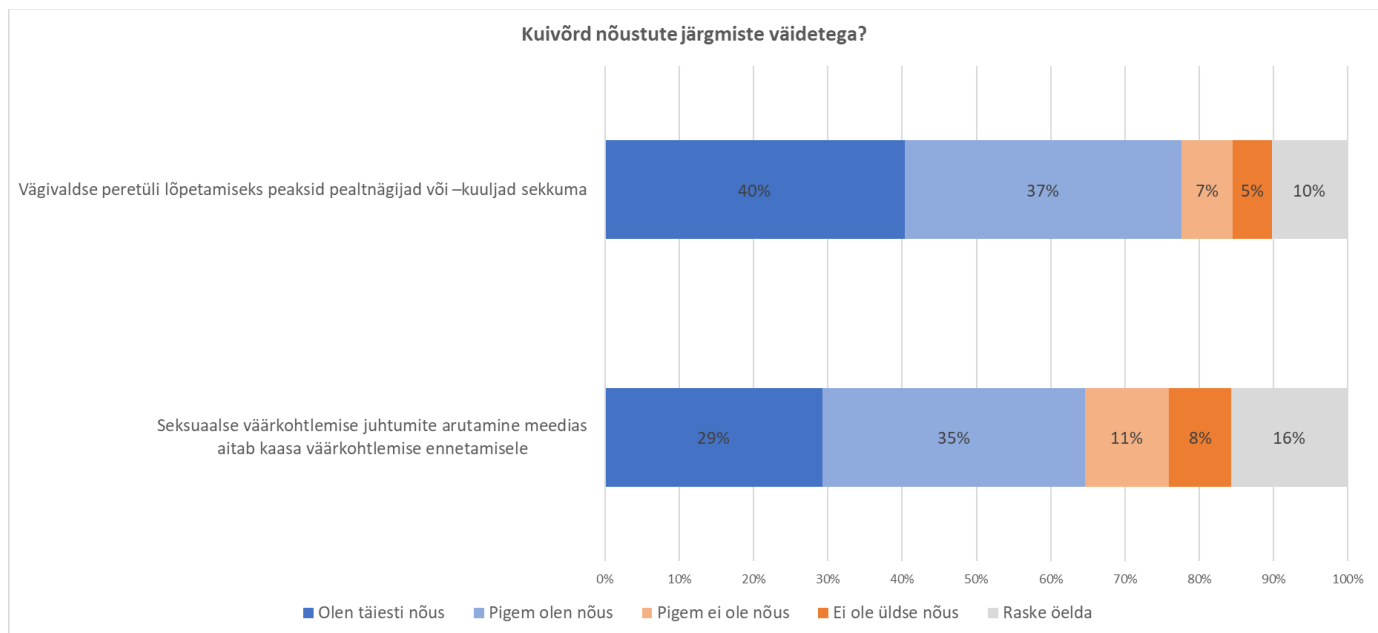
Joonis 10. Vägivaldse käitumise paratamatusega nõustumine

Meeste seas oli rohkem vastanuid, kes nägid vägivalda suhetes paratatusena, kui naiste seas (joonis 11). Kui naistest 17% nõustus väitega, et laste füüsiline karistamine on mõnikord paratamatu, siis meeste seas oli väitega nõustajaid lausa 32%. Ka partneritevahelist vägivalda nägi paratatusena suurem hulk mehi kui naisi – vaid 4% naistest leidis, et mõnikord on paratamatu naise füüsiline vägivald oma meespartneri vastu, kuid sama väitega nõustus 9% meestest.

Joonis 11. Vägivaldse käitumise paratamatusega nõustumine soo lõikes

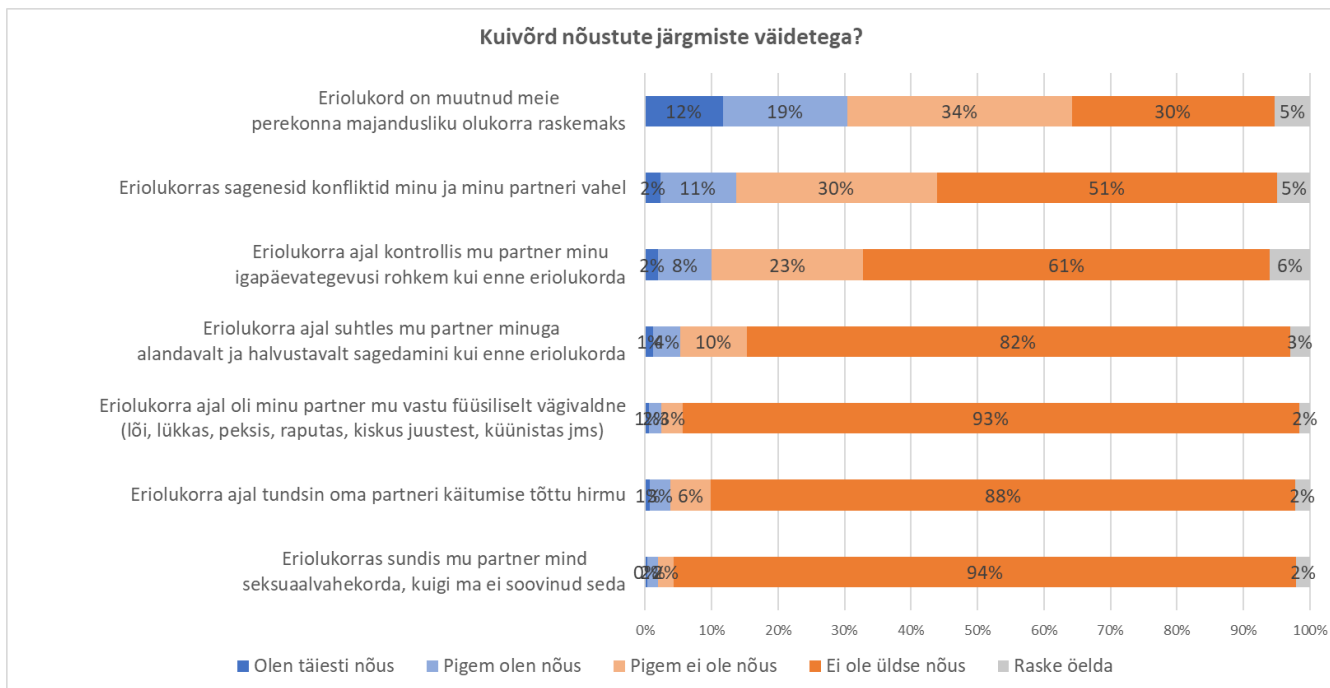
Vastajatelt uuriti kahe väite kaudu soovivat reaktsiooni vägivaldale. Enamik vastanuid (77%) nõustus, et vägivaldse peretüli lõpetamiseks peaksid pealtnägijad sekkuma. Samuti nähti, et meedias seksuaalse väärkohtlemise juhtumite arutamine aitab kaasa väärkohtlemise ennetamisele – väitega nõustus 64% vastanutest (joonis 12). Inimeste valmisolek sekkuda ning vägivalda teemal kõneleda aitab murda väärkohtlemist ümbritsevat vaikust ning pikas plaanis vähendada vägivalda.

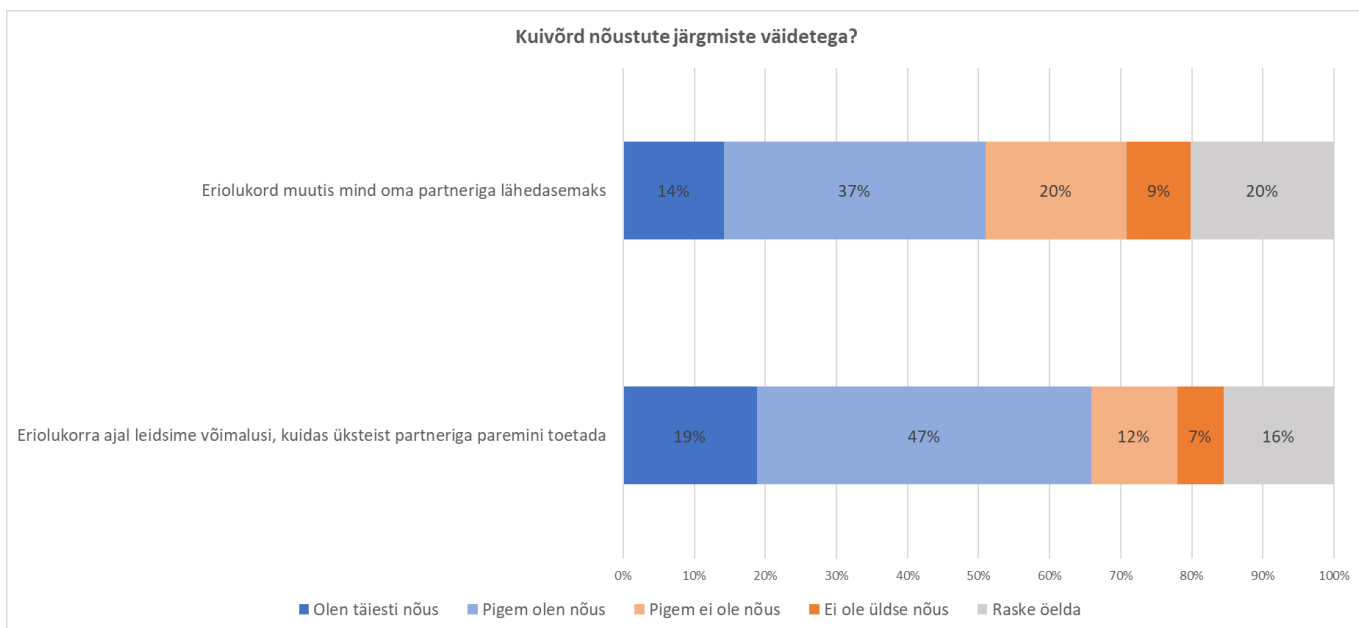
Joonis 12. Vägivaldale reageerimise väidetega nõustumine

COVID-19 leviku tõkestamiseks kehtestatud eriolukorra mõju suhetele

Alates 2020. aasta kevadest on COVID-19 leviku tõkestamiseks kehtestatud piiranguid, mille tagajärjel peavad inimesed veetma rohkem aega kodudes ning oma pereliikmetega. Vähenenud on võimalused huvitegevuses osalemiseks. Suurte muutuste valguses uurisime vastajatelt, kuidas nad hindavad eriolukorra mõju oma suhetele ning pere olukorrale. Enim tunti mõju perekonna majanduslikule olukorrale – 17% vastanutest märkis, et pere majanduslik olukord on muutunud raskemaks (joonis 13). Konfliktide sagenemist tõi esile 13% vastanutest. Samas leidis 51% vastanutest, et eriolukord on muutnud suhteid partneriga hoopis lähedasemaks (joonis 14) ning 66% vastanutest märkis, et partneriga on leitud uusi viise üksteise toetamiseks. Kahjuks oli ka vastajaid, kelle suhetes suurenes vägivaldne suhtlusstiil – 5% vastanutest tõi välja, et sages partneripoolne alandav suhtlemine ning 3% vastanutest koges füüsilist vägivalda.

Joonis 13. Eriolukorra mõju suhetele

Joonis 14. Eriolukorra positiivne mõju suhetele

Kokkuvõte

Täiskasvanu poolt toime pandud seksuaalvägivalda oli lapsena kogenud ligi viiendik vastanutest ning füüsilist vägivalda üle poole vastanutest. Seksuaalvägivalda olid naised lapsena kogenud oluliselt sagedamini kui mehed.

Enamik inimesi ei pea vägivalda lähisuhetes paratamatuks. Vaid 7% vastanutest nägi partneritevahelist vägivalda mõnikord paratamatuna. Kahjuks laste füüsilist karistamist hindas mõnikord paratamatuks 24% vastajatest. Seega on vaja täiendavalt pingutada, et inimesed mõistaksid laste füüsilise karistamise kahjulikku mõju.

Eriolukorra mõjul tundis 13% vastanutest, et nende paarisuhtes on konfliktid sagenenud. Samas leidis üle poole vastanutest, et eriolukord muutis neid partneriga lähedasemaks ning leiti ka uusi viise üksteise toetamiseks. Seega oli suurem hulk inimesi, kes hindasid eriolukorra mõju oma paarisuhtele positiivseks.